

امکان سنجی دیجیتالی کردن منابع کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه چراغ^(ع) با عنایت به توسعه ارائه خدمات به زائرین

بهناز سلطانی^۱

زهرا نعمت الهی^۲

چکیده

پژوهش حاضر به منظور سنجش وضعیت نیروی انسانی، بودجه، امکانات رایانه‌ای، زیرساخت‌های مخابراتی، منابع اطلاعاتی و بررسی دیدگاه زائرین در رابطه با دیجیتالی شدن کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاه چراغ^(ع) انجام شده است. در این پژوهش که از نوع توصیفی است و به روش پیمایشی انجام گرفته، از دو پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. پرسشنامه «الف» در دو بخش تهیه شد؛ بخش اول حاوی ۱۱ پرسش جهت بررسی مهارت‌های نیروی انسانی کتابخانه شاه چراغ^(ع) و بخش دوم حاوی ۲۳ پرسش جهت بررسی امکانات و زیرساخت‌های موجود در کتابخانه و پرسشنامه «ب» حاوی ۱۶ پرسش جهت بررسی دیدگاه زائرین حرم مطهر شاه چراغ^(ع) در خصوص دیجیتالی شدن کتابخانه تنظیم شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که کتابخانه شاه چراغ^(ع) به لحاظ ویژگی‌های مورد نیاز از نظر نیروی انسانی در وضعیت مطلوبی قرار دارد و میزان آشنایی کتابداران کتابخانه با مهارت‌های کتابدار دیجیتالی در حد متوسط و بالاتر است. اما در بودجه‌بندی کتابخانه بخشی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی در نظر گرفته نشده است. این کتابخانه به لحاظ امکانات رایانه‌ای سخت افزاری، نرم افزاری و مخابراتی نیز در وضعیت بسیار مناسبی قرار دارد و تمام قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی از دیدگاه زائرین حرم مطهر شاه چراغ^(ع) اهمیت بالایی دارند. در نهایت در صورت فراهم شدن بودجه مورد نیاز، این کتابخانه شرایط و زیرساخت‌های لازم برای دیجیتالی کردن منابع را دارد.

واژگان کلیدی: کتابخانه دیجیتالی، امکان سنجی، احمدبن موسی الکاظم شاه چراغ^(ع)، کتابخانه تخصصی، زائر

^۱ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول)، email: parsoltani@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه

امروزه فناوری اطلاعات تمام حوزه‌های دانش و فعالیت‌های بشری را تحت تأثیر قرار داده است و هیچ حوزه‌ای نیست که از دستاوردهای آن بی‌نصیب باشد. کتابخانه‌ها و علم اطلاعات و دانش‌شناسی از جمله حوزه‌هایی هستند که بیشترین تأثیر را از فناوری اطلاعات پذیرفته‌اند (موسوی، ۱۳۸۹). بنابراین، می‌توان اذعان داشت که کتابخانه‌های دیجیتالی یکی از بارزترین جلوه‌های کاربرد فناوری اطلاعات در کتابخانه‌ها هستند (یزدی‌پور، علیپور حافظی و مطلبی، ۱۳۹۶).

افزایش روزافزون حجم اطلاعات، گسترش سریع اینترنت، تولید قالب‌های گوناگون اطلاعاتی، پیدایش و تحول چندرسانه‌ای‌ها و تمایل فزاینده پژوهشگران برای دسترسی به قالب‌های الکترونیکی اطلاعات، نقش و عملکرد کتابخانه‌ها را در جهان امروز دستخوش تحول ساخته است، به گونه‌ای که در حال حاضر اینترنت گسترده‌ترین و روزآمدترین منبع اطلاعاتی بوده و عمومیت آن همچنان رو به افزایش است (امین پور، ۱۳۸۵).

فناوری اطلاعات و ارتباطات، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی را به طور گسترده‌ای تحت تأثیر قرار داده و باعث تغییر و تحول در آن‌ها شده و بر اهداف و روش‌های سنتی اجرای فعالیت‌های مؤسسات و دانشگاه‌ها نیز تأثیر داشته است. حاصل این تأثیر تأسیس نهادی به نام کتابخانه‌های دیجیتال می‌باشد (نمازی، ۱۳۸۲). کشورهایمانند آمریکا، انگلیس، و اتحادیه اروپا، اعتبارات دولتی کلانی به طراحی و ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی اختصاص داده‌اند (آرمز، ۲۰۰۲).

ایجاد کتابخانه دیجیتالی در بسیاری از سازمان‌ها و مؤسسات در راستای توسعه فناوری‌های جدید صورت می‌گیرد. این امر، حرکت آگاهانه به سوی استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی است. در واقع، تشکیل مجموعه‌های دیجیتالی و سازماندهی اطلاعات الکترونیکی رویکرد تازه‌ای است که می‌تواند ارزش افزوده برای سازمان یا موسسه به ارمغان آورد. (طاهری، ۱۳۸۷).

دسترسی از طریق مداخل مختلف به اطلاعات، سرعت در دسترسی به اطلاعات، امکان دسترسی به اطلاعات چندین مدرک، تسریع در ارائه خدمات بخش‌های مختلف کتابخانه اعم از میز امانت، سفارشات، مدیریت اطلاعات و دانش، عدم محدودیت مکانی و زمانی در استفاده، کاهش حجم فیزیکی مدارک، امکانات فرامتنی، امکان برقراری ارتباط بین کتابخانه‌های دیجیتالی، سهولت روزآمد نگه داشتن اطلاعات، استفاده همزمان از یک منبع توسط افراد بی‌شمار از جمله ارزش‌های افزوده‌ای هستند که باعث شدند تا کتابخانه‌ها به سوی استفاده از فناوری اطلاعات گام بردارند (تاج‌الدینی، ۱۳۸۸).

۱- بیان مسأله

کتابخانه آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) همزمان با ساخت بقعه و بارگاه حرم شریف احمد بن موسی^(ع) توسط ملکه تاشی خاتون (مادر شاه ابواسحق اینجو) در زاویه آن تأسیس شد و در طول زمان، روند رو به رشد چشمگیری را طی کرد. در اواخر سال ۱۳۹۲ گام‌های بسیاری در جهت اعتلای کتابخانه آستان و تبدیل شدن کتابخانه به یک مرکز علمی معتبر در منطقه برداشته شد. تبدیل شدن کتابخانه حضرت احمدبن موسی^(ع) به کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) یکی از فعالیت‌های انجام گرفته در این زمان بود. هم‌اکنون این کتابخانه با دارا بودن کتب نفیس چاپ سنگی و نسخ خطی، مخزن کتاب، مرکز پژوهش‌های تخصصی کودک و نوجوان، مرکز اسناد و انتشارات، سالن‌های مطالعه نوین مجهز به پایگاه‌های اطلاعاتی علمی رایگان، رایانه‌های مجهز به اینترنت، آرشیو نشریات و مجموعه‌ای غنی از منابع مرجع گنجینه‌ای بی نظیر از تمدن و فرهنگ درخشان اسلامی را در خود جای داده است و ارائه دهنده خدمات علمی- پژوهشی به پژوهشگران، اساتید، دانشجویان و علاقه‌مندان به کتاب و کتابخوانی می‌باشد.

از جمله اهداف این کتابخانه فراهم‌آوری و سازماندهی منابع اطلاعاتی و فراهم کردن امکان دستیابی آسان محققان به آن‌ها، کمک به ارتقاء سطح کیفی آموزش و پژوهش در جامعه، گسترش فرهنگ کتاب‌خوانی، حفاظت از منابع باارزش موجود در کتابخانه، تجهیز مداوم و روز آمد نگهداشتن منابع اطلاعاتی، تهیه و گسترش منابع الکترونیکی و بهره‌گیری از پیشرفت‌های جهانی در زمینه علوم و فنون کتابداری و اطلاع‌رسانی در راستای اشاعه دانش و ایجاد کتابخانه دیجیتالی است.

با توجه به اهداف کتابخانه و هم‌چنین با در نظر گرفتن تخصصی شدن کتابخانه و جذب کاربران، پژوهشگران، محققان و دانشجویان، غنا بخشیدن به منابع یکی از ضروریات آن محسوب می‌شود و لازم است برای پاسخگویی به نیازهای پیچیده زندگی مدرن جامعه استفاده‌کنندگان به سمت دیجیتالی شدن گام بردارد. با ایجاد کتابخانه دیجیتالی می‌توان از مزایای آن جهت ارائه بهتر خدمات به زائرین نیز بهره‌مند شد.

با توجه به اینکه گام نهادن در این مسیر بدون بررسی امکانات موجود و پیش‌بینی امکانات و شرایط مورد نیاز، ممکن است در عمل مشکلاتی را بوجود آورد و به دلیل اینکه تا کنون بررسی امکانات و شرایط ایجاد کتابخانه دیجیتالی در این کتابخانه صورت نگرفته است و هم‌چنین با در نظر گرفتن این نکته که در حال حاضر زائرین جهت بهره‌مندی از خدمات این کتابخانه باید دارای شرایط تحصیلی خاص (مدرک کارشناسی و بالاتر) باشند، این تحقیق درصداً به امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتالی در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) برای ارائه خدمات بهتر به زائرین بپردازد.

۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

در حال حاضر ضرورت ایجاد تحولی عظیم در اطلاع رسانی از شیوه سنتی به مدرن امری اجتناب ناپذیر است و همان گونه که سنگ نوشته و لوحه‌ها به کاغذ تبدیل شدند و کتابخانه‌های مناسب برای آن‌ها به وجود آمدند، اکنون نیز اطلاعات از صورت مکتوب به صورت رقمی درآمده است و نیاز به محلی مجازی برای ذخیره، بازیابی و اشاعه اطلاعات است که این مکان جایی جز کتابخانه دیجیتالی نخواهد بود. (تاج‌الدینی، ۱۳۸۸)

از آن جا که یکی از اهداف کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) ایجاد کتابخانه دیجیتالی و گسترش آن و اتصال به شبکه‌های جهانی اطلاع رسانی است، بنابراین سنجش امکانات موجود و زیرساخت‌های مورد نیاز جهت دیجیتالی کردن منابع با تأکید بر ارائه بهتر خدمات به زائرین می‌تواند با اهمیت بوده و محاسن زیر را در بر داشته باشد:

۱. دسترس پذیری سریع‌تر و آسان‌تر به منابع به ویژه منابع کمیاب مانند نسخ خطی
۲. امکان گسترش تنوع موضوعی و تعداد منابع، عدم محدودیت در استفاده از منابع
۳. تسهیل در اشتراک گذاری منابع
۴. بهره‌وری در زمان، مکان و هزینه
۵. استفاده هم‌زمان از یک منبع توسط افراد بی‌شمار
۶. امکان بازیابی سریع‌تر و بهتر منابع مرتبط و ارتقاء مهارت‌های جستجوی افراد
۷. یکپارچه‌سازی سطح دسترسی برای زائرین با مقاطع تحصیلی مختلف
۸. سهولت روزآمد نگه داشتن اطلاعات
۹. حفاظت از فرهنگ مکتوب کشور.

۳- تعاریف عملیاتی

امکان سنجی: به انجام مطالعات اولیه پیش از انجام عملیات واقعی گفته می‌شود که جهت حصول اطمینان از موفقیت یک پروژه انجام می‌شود. به بیانی دیگر امکان سنجی عبارت است از بررسی مطلوبیت یا امکان‌پذیری پیاده‌سازی یک سیستم مدیریتی یا فرایندی، با در نظر گرفتن مزایا و معایب آن سیستم (هاوریزکیویز، ۲۰۰۴)

منظور از امکان سنجی در این پژوهش، بررسی امکانات موجود در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) از لحاظ نیروی انسانی متخصص، تجهیزات،

¹ Hawryszkiewicz, Igor

مواد، منابع و بودجه لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی و بررسی دیدگاه زائرین در این رابطه است.

کتابخانه دیجیتالی: کتابخانه‌هایی هستند که منابع اطلاعاتی را به شکل الکترونیکی ذخیره و مجموعه‌های گسترده آن را به روشی کارآمد پردازش می‌کنند. این نوع کتابخانه‌ها امکان ارتباط با سایر کتابخانه‌ها و سرویس‌های اطلاعاتی مشابه در سراسر جهان را با هدف مبادله اطلاعات فراهم کرده و از نظر توزیع جغرافیایی کاربران می‌توانند به مقادیر متنابهی از اطلاعات، بدون محدودیت‌های زمانی و مکانی دسترسی داشته باشند (علیپور حافظی، ۱۳۸۶).

۴- اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش سنجش امکانات کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) اعم از نیروی انسانی، بودجه، تجهیزات و امکانات سخت افزاری، زیرساخت‌های مخابراتی، وضعیت منابع اطلاعاتی و اولویت آن‌ها، چالش‌های پیش روی کتابخانه جهت دیجیتالی کردن منابع، بررسی دیدگاه زائرین در این رابطه و نیازسنجی جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه است.

۵- اهداف ویژه پژوهش

۱. تعیین وضعیت نیروی انسانی متخصص و بودجه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی در کتابخانه مورد پژوهش
۲. تعیین وضعیت تجهیزات و امکانات سخت افزاری، نرم افزاری و مخابراتی موجود در کتابخانه مورد پژوهش جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال
۳. تعیین وضعیت منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه مورد پژوهش و اولویت آن‌ها جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال
۴. بررسی چالش‌های پیش روی کتابخانه مورد پژوهش جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال
۵. بررسی دیدگاه زائرین در زمینه دیجیتالی شدن کتابخانه مورد پژوهش و نیازسنجی جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه
۶. بررسی اولویت زائرین حرم مطهر شاه‌چراغ^(ع) جهت کسب اطلاعات جدید و استفاده از منابع اطلاعاتی

۶- پرسش‌های اساسی پژوهش

پرسش اصلی: امکانات کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟

پرسش‌های فرعی این پژوهش عبارتند از:

۱. وضعیت کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) از نظر نیروی انسانی و بودجه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟
۲. وضعیت تجهیزات و امکانات سخت افزاری، نرم افزاری و مخابراتی موجود در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟
۳. وضعیت منابع اطلاعاتی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) به چه صورت است و اولویت دیجیتالی شدن با کدام دسته از منابع است؟
۴. مشکلات احتمالی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی چه مواردی است؟
۵. هر کدام از قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی از دیدگاه زائرین حرم مطهر شاهچراغ^(ع) به چه میزان اهمیت دارند؟
۶. زائرین حرم مطهر شاهچراغ^(ع) جهت کسب اطلاعات جدید کدام روش (چاپی و الکترونیکی) را ترجیح می‌دهند و اولویت آن‌ها در استفاده از منابع اطلاعاتی کدام است؟

۷- روش و جامعه آماری

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه‌ی زائران حرم مطهر احمدین موسی الکاظم شاهچراغ^(ع) می‌شود که دامنه‌ی سنی آن‌ها بین ۱۵ تا ۶۰ سال بود. نمونه‌ی انتخابی شامل ۵۸ مرد و ۴۱ زن بود که به صورت اتفاقی و از بین زائران مراجعه کننده به آستان مقدس، انتخاب شدند.

در پژوهش حاضر که از نوع توصیفی است و به روش پیمایشی انجام گرفته، از دو پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. پرسشنامه «الف» در دو بخش تهیه شد؛ بخش اول حاوی ۱۱ پرسش جهت بررسی مهارت‌های نیروی انسانی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی آستان مقدس حضرت احمدین موسی الکاظم شاهچراغ^(ع) و بخش دوم حاوی ۲۳ پرسش جهت بررسی امکانات و زیرساخت‌های موجود در کتابخانه و پرسشنامه «ب» حاوی ۱۶ پرسش جهت بررسی دیدگاه زائرین حرم مطهر شاهچراغ^(ع) در خصوص دیجیتالی شدن کتابخانه مورد پژوهش تنظیم شده است. اعتبار (روایی) پرسشنامه‌های این تحقیق با استفاده از روش اعتبار محتوایی سنجیده شده که با استفاده از نظر متخصصان این حوزه تأیید شده است و جهت بررسی قابلیت اعتماد (پایایی) از روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده که مقدار به

دست آمده ۸۰/۲ بوده و در سطح قابل قبولی قرار دارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی از فراوانی و درصد و در سطح استنباطی به منظور بررسی این مطلب که از دیدگاه آزمودنی‌ها، هر یک از قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی تا چه اندازه اهمیت داشته‌اند، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای^۱ استفاده گردید.

جامعه آماری این پژوهش، مدیران و کارکنان کتابخانه و بخش فناوری اطلاعات و زائرین آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) می‌باشند و برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم افزار spss استفاده شده است.

۸- پیشنهاد پژوهش

محمد اسماعیل و رحیمی نژاد (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتالی جهت پشتیبانی از برنامه‌های آموزش از راه دور دانشگاه پیام نور با اشاره به این نکته که یکی از اهداف کتابخانه دیجیتالی، بهبود وضعیت یاددهی و یادگیری از طریق منابع کتابخانه‌ای جهت سازگاری با انواع آموزش‌ها است، نیاز به تهیه منابع دیجیتالی یا دیجیتالی کردن منابع را نیازی مبرم می‌شمارند. این پژوهش به روش پیمایشی توصیفی انجام گرفته است و یافته‌ها حاکی از آن است که دانشگاه پیام نور برای ایجاد کتابخانه‌ای دیجیتال می‌بایست به لحاظ نیروی انسانی، بودجه، منابع الکترونیکی پیوسته، تجهیزات سخت افزاری و نرم افزاری و... به حد استانداردهای ذکر شده در پژوهش ارتقا یابد.

فدایی و نوشین فرد (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در کتابخانه‌های دانشگاه علامه طباطبایی با استفاده از روش پژوهش پیمایشی و استفاده از دو پرسشنامه به بررسی وضعیت دانشگاه علامه طباطبایی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد با وجود مشکلاتی که در تهیه بودجه و همچنین ضعف امکانات و تجهیزات سخت افزاری و نرم افزاری وجود دارد، ایجاد کتابخانه دیجیتالی عملی است.

زارعی و سکندری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان امکان‌سنجی ایجاد خدمات مرجع الکترونیکی با دیدگاه کاربر محور، دانشجویان، کتابداران و مدیر کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌های این پژوهش که به روش پژوهش پیمایشی توصیفی انجام شده است نشان می‌دهد کاربران تمایل زیادی به دریافت خدمات الکترونیکی دارند. همچنین مهارت کتابداران در استفاده از فناوری اطلاعات و ارائه خدمات الکترونیکی در سطح مناسبی قرار دارد و کتابخانه از جهت

^۱ one sample t test

امکانات مالی و فنی در وضعیت مناسبی نیست.

ضیایی و سید کابلی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس دولتی شهر مشهد که با روش پژوهش پیمایشی انجام شد به این نتیجه دست یافتند که با وجود مشکلات در زمینه بودجه و مهارت نیروی انسانی در این مدارس، وضعیت امکانات و تجهیزات در حد متوسط و امکانات مخابراتی این مدارس جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال در حد مطلوبی قرار دارد.

هنشا، جونز و تامپسون (۲۰۱۰) در مقاله‌ای امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در کتابخانه ول کام را مورد مطالعه قرار دادند و در آن به بررسی سیستم‌های اصلی مورد نیاز و شناسایی موانع ایجاد زیرساخت‌ها پرداختند. در این مقاله مدلی برای توسعه زیرساخت‌های لازم طراحی شد و قابلیت همکاری و عملکرد سیستم‌های اساسی از جمله تبدیل منابع به نسخ دیجیتال، سیستم امانت‌دهی و خدمات تحویل مدرک مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که با آگاهی از نقاط ضعف موجود در هماهنگی سیستم‌های یاد شده امکان دیجیتالی کردن کتابخانه ول کام وجود دارد.

۹- تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها با استفاده از جدول‌های آماری آماده شدند. با مشاهده و مطالعه داده‌ها، تجزیه و تحلیل نهایی صورت گرفت و حاصل یافته‌های پژوهش نتایجی را نشان داد که در این قسمت به آن‌ها پرداخته می‌شود.

پاسخ به پرسش‌های اساسی

پرسش اساسی یک. وضعیت کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاه‌چراغ^(ع) از نظر نیروی انسانی و بودجه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال چگونه است؟

با توجه به جدول شماره ۱، اکثر کارکنان کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاه‌چراغ^(ع) (۷۵٪) زن هستند. تعداد کل کارکنان کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاه‌چراغ^(ع)، ۸ نفر است که از این تعداد ۵ نفر (۶۲/۵٪) دارای مدرک لیسانس و ۳ نفر (۳۷/۵٪) دارای مدرک فوق لیسانس هستند. رشته تحصیلی تمام افراد شاغل در این کتابخانه علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری) است. مطابق اطلاعات جدول شماره ۱، افراد با سابقه کار بین ۱ تا ۵ سال بیشترین درصد (۵۰٪) گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۱. فراوانی کارکنان کتابخانه با توجه به تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کار

متغیر		فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲	۲۵
	زن	۶	۷۵
تحصیلات	لیسانس	۵	۶۲/۵
	فوق لیسانس	۳	۳۷/۵
رشته تحصیلی	علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۸	۱۰۰
سابقه کار	۱-۵ سال	۴	۵۰
	۶-۱۰ سال	۳	۳۷/۵
	بالاتر از ۱۰ سال	۱	۱۲/۵

جدول ۲. توزیع فراوانی میزان آشنایی کتابداران کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) با مهارت‌های کتابدار دیجیتالی

میزان آشنایی با مهارت‌های کتابدار دیجیتالی		دانش اینترنت و شبکه جهانی وب		جستجوی اطلاعات در محیط دیجیتال		مهارت گردآوری و سازماندهی اطلاعات دیجیتالی		اطلاعات دیجیتالی یا روش‌های تولید و ارزیابی اطلاعات دیجیتالی		آشنایی با سیستم عامل ویندوز		آشنایی با نرم افزارهای طراحی صفحات وب		کار با بانک‌های اطلاعاتی	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زیاد	۷	۸۷/۵	۷	۸۷/۵	۷	۳۷/۵	۴	۳۷/۵	۲	۲۵	۸	۱۰۰	۳	۳۷/۵	۷
متوسط	۱	۱۲/۵	۱	۱۲/۵	۱	۱۲/۵	۴	۵۰	۴	۵۰	۰	۰	۳	۳۷/۵	۱
کم	۰	۰	۰	۰	۰	۱۲/۵	۱	۲۵	۲	۲۵	۰	۰	۲	۲۵	۰

یافته‌های تحقیق در جدول شماره ۲ حاکی از آن است که دانش ۸۷/۵٪ از نیروی انسانی شاغل در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) در زمینه اینترنت و شبکه جهانی وب، جستجوی

اطلاعات در محیط دیجیتال و کار با بانک‌های اطلاعاتی در حد زیاد و تمام کارکنان در زمینه آشنایی با سیستم عامل ویندوز مهارت بالایی دارند. یافته‌ها هم چنین نشان می‌دهد که بیش از ۵۰٪ از کارکنان کتابخانه در زمینه گردآوری و سازماندهی اطلاعات دیجیتالی، نرم‌افزارهای طراحی صفحات وب و آشنایی با روش‌های تولید و ارزیابی اطلاعات دیجیتالی در حد متوسط و بالاتر هستند. با استناد به پاسخ‌های درج شده از سوالات پرسشنامه، فقط ۲۵٪ از کارکنان در دو مهارت آشنایی با روش‌های تولید و ارزیابی اطلاعات و نرم‌افزارهای طراحی صفحات وب امتیاز کم کسب کرده‌اند و مهارت کارکنان در سایر زمینه‌ها در حد متوسط و بالاتر است.

پرسش اساسی دو. وضعیت تجهیزات و امکانات سخت افزاری، نرم افزاری و مخابراتی موجود در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(۲) جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟

جهت ایجاد سیستم کتابخانه دیجیتالی نیاز به تجهیزات و امکانات زیر است:

رایانه سرویس دهنده^۱، مسیر یاب^۲، هاب^۳، ایستگاه کاربر^۴، رایانه‌های شخصی، دستگاه‌های بارکدخوان^۵، تجهیزات دیجیتال سازی و ابزارهای ثبت و ضبط، اتصالات شبکه ای، سی دی رایتر^۶، سیستم‌های چاپگر، سیستم ups به کاربردن فیبر نوری، مودم، خطوط تلفن، دستگاه‌های دریافت کننده ماهواره‌ای نظیر دیش^۷، سیستم‌های پشتیبان به صورت نوار یا لوح فشرده.

علاوه بر این، نرم افزار کاربردی کتابخانه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی نیز باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

پشتیبانی از انواع مختلف مدارک و قالب‌ها، پشتیبانی از ابر داده‌ها، روز آمدسازی محتوای پیوسته (online)، امکان ایجاد خودکار نمایه و ذخیره سازی، جستجو و بازیابی (ابرداده، متن کامل)، پشتیبانی چندزبانه و زبان فارسی، امکان تهیه پشتیبان، امکان جستجوی چندرسانه ای، امکان اسکن، ذخیره و ضمیمه فایل‌های دیجیتالی به رکوردهای فهرست، امکان ورود رکوردهای سازگاری با قالب‌های تبادل اطلاعات کتاب شناختی نظیر مارک، کتاب شناختی از نوار؛ فیلم؛ میکرو فیلم...، امکان تبدیل فرم‌های مختلف به هم، سیستم مدیریت نشریات ادواری، امکان کنترل و نمایش موجودی‌ها، اداره مجموعه و پشتیبانی از استانداردهایی مانند دوبلین کور؛ یونی کد و ایکس ام ال، ارائه رابط کاربر گرافیکی استاندارد (محمد اسماعیل و رحیمی نژاد، ۱۳۸۸).

¹ Server

² Router

³ Hub

⁴ Work station

⁵ Barcode scanner

⁶ CD-Writer

⁷ Dish

حال با توجه به تجهیزات سخت افزاری و نرم افزاری مورد نیاز جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی همان گونه که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌کنید، کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) از نظر تجهیزات شامل: ۴۵ عدد رایانه (۲۵ عدد برای کاربران و ۲۰ عدد برای کارکنان)، ۳ عدد اسکنر، ۱ عدد ups، ۱۰ عدد چاپگر، ۲۰ عدد سی دی رایتر، ۳۵ عدد دی وی دی رایتر، ۲ عدد سرور، ۶ عدد سوئیچ، ۳ عدد هاب، ۲ عدد دستگاه بارکدخوان و از نظر نرم افزار کاربردی و ویژگی‌های مربوطه، نرم‌افزار این کتابخانه، نسخه تحت ویندوز پارس آدرخش است. با توجه به این که نرم افزار کتابخانه دیجیتالی به عنوان هسته اصلی و مهم ترین ساختار فناوری کتابخانه دیجیتالی است، این نرم افزار تمام ویژگی‌های مورد نیاز برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی را دارد.

جدول ۳. وضعیت تجهیزات رایانه‌ای موجود در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع)

۲	تعداد سرور (Server)
۲۰	تعداد رایانه (Computer)
۳	تعداد اسکنر (Scanner)
۲	تعداد دستگاه بارکد خوان
۱۰	تعداد چاپگر (Printer)
۲۰	تعداد سی دی رایتر (CD-writer)
۳۵	تعداد دی وی دی رایتر (DVD-writer)
۳	تعداد هاب (Hub)
۶	تعداد سوئیچ (Swich)
۱	تعداد تنظیم کننده جریان برق (UPS)
Mb۱۶	پهنای باند اینترنت
۸ سال	مدت زمان راه اندازی مرکز کامپیوتر
۲۵	تعداد کامپیوتر برای کاربران
۴۰	تعداد دستگاه قابلیت اتصال به اینترنت

با توجه به اطلاعات کسب شده از پرسشنامه «الف»، کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) مجهز به اینترنت ADSL می‌باشد که سرویس مورد نظر خود را از شرکت آسیاتک دریافت می‌دارد. پهنای باند اینترنتی که ارائه می‌شود ۱۶ مگابایت است که سرعت مناسبی جهت انتقال اطلاعات است. مرکز کامپیوتر کتابخانه به مدت ۸ سال است که با قابلیت ۴۰ دستگاه کامپیوتر مجهز به شبکه و اینترنت و ارائه نرم‌افزارهای مورد نیاز کاربران راه اندازی شده است.

پرسش اساسی سه. وضعیت منابع اطلاعاتی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) به چه صورت است و اولویت دیجیتالی شدن با کدام دسته از منابع است؟

با توجه به جدول ۴ کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) دارای ۵۰۷۵۰ عنوان کتاب فارسی، ۹۱ عنوان کتاب لاتین، ۴۹۳ عنوان نشریات، ۳۵۰۰ عنوان کتاب مرجع، ۳۲۷۰ عنوان کتاب چاپ سنگی و ۲۵۳۱ عنوان نسخ خطی است. با توجه ویژگی‌های خاص نسخ خطی و چاپ سنگی از جمله شرایط نگهداری، نحوه استفاده، ارزشمند بودن... و هم چنین با توجه به وجود مشکلات پیش روی کتابخانه‌های دیجیتالی از جمله قوانین مربوط به حق مؤلف کتاب‌های چاپی، لذا بهتر است اولویت دیجیتالی کردن منابع با کتب نسخ خطی و چاپ سنگی باشد و پس از آن کتاب‌های فارسی، سپس کتاب‌های مرجع، نشریات و کتاب‌های لاتین دیجیتال سازی گردند.

جدول ۴. وضعیت اولویت دیجیتالی شدن منابع چاپی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع)

نوع منبع	تعداد (عنوان)	اولویت دیجیتالی شدن
کتاب‌های فارسی	۵۰۷۵۰	۳
کتاب‌های لاتین	۹۱	۶
نشریات چاپی	۴۹۳	۵
کتاب‌های مرجع	۳۵۰۰	۴
کتب چاپ سنگی	۳۲۷۰	۲
نسخ خطی	۲۵۳۱	۱

پرسش اساسی چهار. مشکلات احتمالی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی چه مواردی است؟

طبق نتایج حاصل از پژوهش، نخستین مشکل کتابخانه شاهچراغ^(ع) در راستای دیجیتالی کردن منابع، قوانین مربوط به حق مؤلف است. امروزه قوانین حق مؤلف هنوز در مورد منابع دیجیتالی دارای محدوده

روشنی نیستند. از آنجایی که منابع قابل ارائه در کتابخانه‌های دیجیتالی قابل‌بازیابی در سراسر جهان هستند، لذا قوانین مربوطه نیز باید بین‌المللی بوده و بتوانند در تمامی کشورها به اجرا در آیند. از طرف دیگر این قوانین بیشتر به دلایل اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند و توجه چندانی به مسائل مربوط به ترویج یادگیری مدنظر نیست. به هر حال باید به این مسئله توجه کنیم که این قوانین نباید باعث محدودیت دستیابی کاربران به اطلاعات شود.

دومین مشکل در ایجاد کتابخانه دیجیتالی در کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاه‌چراغ^(ع) علاوه بر دسترسی به اینترنت، داشتن مهارت جستجو و بازیابی اطلاعات توسط کاربران است. بسیاری از مراجعین فاقد مهارت‌های لازم برای جستجوی اطلاعات مورد نظر خود هستند که در اینجا نقش کتابداران کتابخانه‌های مجازی برجسته می‌شود که در آن، با هدایت و مشاوره اطلاعاتی خود به مراجعین در به دست آوردن و استفاده از منابع اطلاعاتی مد نظر، یاری‌گر باشند. سومین مشکل، هزینه نسبتاً بالای ایجاد کتابخانه دیجیتالی است. ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در مراحل نخستین نیاز به هزینه‌های نسبتاً بالایی دارد که همواره به عنوان یکی از موانع ایجاد چنین کتابخانه‌هایی است. به هر صورت، اکثر پایگاه‌های اطلاعاتی رایگان نیستند و سازمان باید توانایی پرداخت هزینه‌ها را داشته باشد.

چهارمین مشکل، حفاظت از منابع اطلاعاتی موجود است. چالش‌های اساسی در این بخش عبارتند از: جلوگیری از آسیب‌های احتمالی، امنیت اطلاعات و جلوگیری از ورودهای غیرمجاز (علی‌ر حافظی، ۱۳۸۶).

از آن جایی که این پژوهش در راستای ارائه خدمات به زائرین انجام شده است، در این بخش از پژوهش جهت نیازسنجی و ارزیابی نظرات زائرین حرم مطهر شاه‌چراغ^(ع) به تجزیه و تحلیل نظرات پاسخ‌دهندگان به پرسش‌هایی در زمینه میزان اهمیت قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی، اولویت آن‌ها در انتخاب منابع چاپی و الکترونیکی، نحوه جستجوی اطلاعات و هم‌چنین به بررسی میزان آشنایی آن‌ها با کتابخانه‌های دیجیتالی پرداختیم.

در ابتدا به منظور آشنایی با مشخصات عمومی نمونه آماری و توصیف متغیرهای گسسته‌ی تحقیق، از فراوانی و درصد استفاده گردید که نتایج آن در جدول شماره ۵ مشاهده می‌گردد.

مطابق جدول شماره ۵، اکثر پاسخ‌گویان (۵۸/۶٪) مرد بوده‌اند و اکثر آن‌ها (۸۳٪) بالاتر از ۲۵ سال سن دارند. میزان تحصیلات بیش از ۵۰٪ از پاسخ‌دهندگان لیسانس و بالاتر، ۲۴٪ دارای مدرک فوق‌دیپلم، ۱۷٪ از آن‌ها مدرک دیپلم و تنها ۲٪ از نمونه دارای مدرک زیر دیپلم بودند.

جدول ۵. متغیرهای جمعیت شناختی نمونه آماری

متغیر	فراوانی	درصد	
رده‌ی سنی	کمتر از ۲۰ سال	۴	۵
	۲۰ تا ۲۵ سال	۱۰	۱۲
	۲۶ تا ۳۰ سال	۲۴	۲۹
	۳۱ تا ۳۵ سال	۲۱	۲۵
	بالاتر از ۳۶ سال	۲۴	۲۹
	جنسیت	مرد	۵۸
زن		۴۱	۴۱/۴
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۲	۲/۱
	دیپلم	۱۶	۱۶/۷
	فوق دیپلم	۲۳	۲۴
	لیسانس	۳۱	۳۲
	فوق لیسانس و بالاتر	۲۴	۲۵

پروشن اساسی پنج. هر کدام از قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی از دیدگاه زائرین حرم مطهر شاه‌چراغ^(ع) به چه میزان اهمیت دارند؟

همان گونه که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌کنید، گزینه‌های دسترس پذیری آسان به منابع، امکان گسترش تنوع موضوعی و افزایش تعداد منابع، بهره‌وری در زمان و مکان و امکان اضافه کردن منابع تازه منتشر شده در کمترین زمان قابلیت‌هایی هستند که در حد زیادی در نظر زائرین اهمیت دارند. گزینه بهره‌وری در زمان، مکان و هزینه با کسب امتیاز ۹۴/۹٪ و پس از آن امکان گسترش تنوع موضوعی و افزایش تعداد منابع با ۹۱٪ بیشترین اهمیت را در دیدگاه زائرین داشته است در حالی که یکپارچه سازی سطح دسترسی برای کاربران با مقاطع تحصیلی مختلف با امتیاز ۴۱٪ کمترین اهمیت را داشته است.

جدول ۶. میزان اهمیت قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی از دیدگاه نمونه آماری (مقادیر بر حسب درصد)

حفاظت و نگهداری از فرهنگ مکتوب کشور	۸۴/۷	بکارچه سازی سطح دسترسی برای کاربران با مقاطع تحصیلی مختلف	۴۰/۸	امکان اضافه کردن منابع تازه منتشر شده در کمترین زمان	۸۵/۶	ارتقا مهارت‌های جستجو و امکان بازیابی سریعتر و بهتر منابع مرتبط	۸۷/۹	امکان استفاده همزمان از منابع چندین نفر	۷۷/۸	بهره وری در زمان، مکان و هزینه	۹۴/۹	تسهیل در به اشتراک گذاری منابع در قالب دیجیتالی	۶۶/۷	امکان گسترش تنوع موضوعی و افزایش تعداد منابع	۹۰/۹	امکان استفاده نامحدود از منابع	۵۰	دسترس پذیری آسان به منابع	۸۷	قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی	زیاد
	۷/۱		۵۳/۱		۱۳/۴		۱۰/۱		۱۹/۲		۳		۳۱/۳		۸		۴۷		۱۱	متوسط	
	۸/۲		۶/۱		۱		۲		۳		۲		۲		۱		۳		۲	کم	

در ادامه به منظور بررسی این مطلب که از دیدگاه آزمودنی‌ها، هر یک از قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی تا چه اندازه اهمیت داشته‌اند، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. با توجه به اینکه هر یک از این گویه‌ها به صورت یک طیف لیکرتی، دامنه‌ای از یک تا پنج را در بر می‌گرفت، فرض بر این شد که عدد سه متوسط هر گویه را نشان می‌دهد. بنابراین نمره‌ی ۳ به عنوان حد متوسط نمره برای هر قابلیت انتخاب شد. در مورد عواملی که میانگین آنها به صورت معنی‌داری بالاتر از عدد ۳ بود، فرض بر این شد که اهمیت این قابلیت بیش از متوسط بوده است. در مورد قابلیت‌هایی که میانگین آنها با عدد ۳ تفاوت معنی‌داری نداشت، فرض بر این شد که میزان اهمیت این قابلیت در سطح متوسط بوده است. در مورد عواملی که که نمره‌ی میانگین آنها به صورت معنی‌داری کمتر از عدد ۳ بود، فرض بر این شد اهمیت این قابلیت کمتر از متوسط است. در این قسمت نتایج این تحلیل‌ها در جدول شماره ۷ مشاهده می‌گردد.

همان گونه که در جدول شماره ۷ مشاهده می‌کنید، میانگین تمام قابلیت‌ها به طور معنی‌داری از عدد ۳ بزرگتر است. بنابراین تمام قابلیت‌ها در نظر زائرین اهمیت متوسط و بالاتر داشته‌اند.

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی میزان اهمیت قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار تی	درجه‌ی آزادی	سطح معنی‌داری
دسترس پذیری آسان به منابع	۴/۰۳	۰/۶۱	۱۶/۸۶	۹۹	۰/۰۰۰
امکان استفاده نامحدود از منابع	۳/۷۴	۰/۸۹	۸/۲۷	۹۹	۰/۰۰۰
امکان گسترش تنوع موضوعی و افزایش تعداد منابع	۴/۱۷	۰/۶۱	۱۹/۲۱	۹۸	۰/۰۰۰
تسهیل در به اشتراک گذاری منابع در قالب دیجیتالی	۴/۰۱	۰/۹۱	۱۱/۰۵	۹۸	۰/۰۰۰
بهره‌وری در زمان، مکان و هزینه	۴/۳۹	۰/۶۵	۲۱/۲۷	۹۸	۰/۰۰۰
امکان استفاده همزمان از منابع توسط چندین نفر	۴/۱۴	۰/۸۷	۱۳/۰۶	۹۸	۰/۰۰۰
ارتقا مهارت‌های جستجو و امکان بازیابی سریعتر و بهتر منابع مرتبط	۴/۱۶	۰/۷۲	۱۵/۹۵	۹۸	۰/۰۰۰
امکان اضافه کردن منابع تازه منتشر شده در کمترین زمان	۴/۰۵	۰/۶۷	۱۵/۵۲	۹۶	۰/۰۰۰
یکپارچه سازی سطح دسترسی برای کاربران با مقاطع تحصیلی مختلف	۳/۵۴	۰/۸۷	۶/۱۱	۹۷	۰/۰۰۰
حفاظت و نگهداری از فرهنگ مکتوب کشور و آسیب نرسیدن به منابع چاپی	۴/۰۹	۰/۸۹	۱۲/۱۹	۹۷	۰/۰۰۰

پروش اساسی شش. زائرین حرم مطهر شاهچراغ^(ع) جهت کسب اطلاعات جدید کدام روش (چاپی و الکترونیکی) را ترجیح می‌دهند و اولویت آن‌ها در استفاده از منابع اطلاعاتی کدام است؟

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که بیش از ۵۰٪ از پاسخ دهندگان، با کتابخانه دیجیتالی ملی، کتابخانه دیجیتالی نور و کتابخانه دیجیتالی تبیان آشنایی دارند. در حالی که تنها ۷٪ از این افراد با کتابخانه‌های دیجیتالی کنگره و کمبریج آشنایی داشتند. نتایج مطابق جدول شماره ۸ حاکی از این است که بیش از ۷۰٪ از آزمودنی‌ها مطالعه منابع به صورت الکترونیکی را به عنوان اولویت اول و دوم خود انتخاب کرده‌اند. در حالی که تنها ۲۰٪ مطالعه منابع به صورت چاپی را جهت کسب اطلاعات جدید به

عنوان اولویت اول خود قرار داده‌اند و کمترین امتیاز را گزینه مشاوره گرفتن از افراد متخصص با ۷/۱٪ به خود اختصاص داده است. از این تعداد ۴۶٪ ترجیح می‌دهند در صورتی که به کتابی نیاز داشتند، به کتابخانه بروند و از کتابدار آن را تحویل بگیرند و ۵۴٪ ترجیح می‌دهند به سایت کتابخانه بروند و کتاب الکترونیکی را دانلود کرده و استفاده کنند.

جدول ۸. اولویت نمونه آماری جهت نحوه جستجوی اطلاعات جدید (مقادیر بر حسب درصد)

متغیر اولویت	مطالعه منابع چاپی	مطالعه منابع الکترونیکی	جستجو در اینترنت	مشاوره گرفتن از افراد متخصص
۱	۲۰	۴۳/۹	۳۲/۲	۷/۱
۲	۴۳/۶	۳۱/۶	۲۲	۷/۱
۳	۲۳/۶	۱۵/۸	۳۷/۳	۱۹/۶
۴	۱۲/۷	۸/۸	۸/۵	۶۶/۱

۱۰- نتیجه‌گیری

با توجه به اطلاعات به دست آمده چنان‌چه ملاحظه شد، کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) به لحاظ ویژگی‌های مورد نیاز از نظر نیروی انسانی در وضعیت مطلوبی قرار دارد. به طوری که ۱۰۰٪ کارکنان دارای تحصیلات در رشته کتابداری هستند و میزان آشنایی کتابداران کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع) با مهارت‌های کتابدار دیجیتالی در حد متوسط و بالاتر است. وجود چنین نتایجی دلیل بر این می‌باشد که در جذب کارکنان کتابخانه مورد پژوهش دقت لازم به عمل آمده است. به لحاظ امکانات رایانه‌ای سخت افزاری، نرم افزاری و مخابراتی نیز کتابخانه در وضعیت بسیار مناسبی قرار دارد و با توجه به تجهیزات ذکر شده مورد نیاز برای ایجاد کتابخانه دیجیتالی، سخت افزارها و نرم افزارهای موجود در کتابخانه مورد پژوهش شامل تمام موارد می‌شود. با توجه به نتایج پژوهش، اولویت دیجیتالی کردن منابع با کتب چاپ سنگی و نسخ خطی می‌باشد که به دلیل شرایط خاص نگهداری و عدم نیاز به رعایت قوانین مربوط به حق مؤلف در اولویت اول دیجیتالی شدن قرار دارند و پس از آن کتاب‌های فارسی، سپس کتاب‌های مرجع، نشریات و کتاب‌های لاتین دیجیتال سازی گردند. نتایج هم‌چنین نشان می‌دهد که چالش‌های پیش روی کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهشی شاهچراغ^(ع)

جهت دیجیتالی شدن در درجه اول قوانین مربوط به حق مؤلف است. از جمله مشکلات دیگر در این مسیر، عدم مهارت جستجو و بازیابی اطلاعات توسط کاربران، هزینه نسبتاً بالای ایجاد کتابخانه دیجیتالی و حفاظت از منابع اطلاعاتی موجود است.

طبق نتایج گزارش شده، تمام قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی در دیدگاه زائرین حرم مطهر شاه‌چراغ^(ع) اهمیت بالایی دارند. از جمله قابلیت‌هایی که در نظر زائرین از اهمیت بیشتری برخوردار بودند شامل دسترس پذیری آسان به منابع، امکان گسترش تنوع موضوعی و افزایش تعداد منابع، بهره‌وری در زمان و مکان و امکان اضافه کردن منابع تازه منتشر شده در کمترین زمان. این در حالی است که تنها دو قابلیت یکپارچه سازی سطح دسترسی برای کاربران با مقاطع تحصیلی مختلف و امکان استفاده نامحدود از منابع از اهمیت کمتری برخوردارند.

نتایج حاکی از این است که اکثر آزمودنی‌ها مطالعه منابع به صورت الکترونیکی را به عنوان اولویت اول و دوم خود انتخاب کرده‌اند. در حالی که تنها ۲۰٪ از آن‌ها مطالعه منابع به صورت چاپی را جهت کسب اطلاعات جدید به عنوان اولویت اول خود قرار داده‌اند و تعداد بسیار کمی از زائرین گزینه مشاوره گرفتن از افراد را جهت کسب اطلاعات جدید انتخاب کرده‌اند. طبق نتایج به دست آمده، اکثر زائرین در صورتی که به کتابی نیاز داشتند ترجیح می‌دهند به سایت کتابخانه بروند و کتاب الکترونیکی را دانلود کرده و استفاده کنند اما به صورت کلی اختلاف زیادی بین افرادی که ترجیح می‌دهند به کتابخانه بروند و منبع چاپی را امانت بگیرند با این افراد وجود نداشت. این نتیجه نشان می‌دهد که هنوز هم بسیاری از افراد مطالعه منابع چاپی را ترجیح می‌دهند. این در حالی است که اکثر پاسخگویان با کتابخانه‌های دیجیتالی فارسی آشنایی داشتند اما تعداد بسیار اندکی با کتابخانه‌های دیجیتالی انگلیسی آشنا بودند. در نهایت در صورت فراهم شدن بودجه مورد نیاز، این کتابخانه شرایط و زیرساخت‌های لازم را برای دیجیتالی کردن منابع دارد.

منابع

۱. آرمز، ویلیام وای (۱۳۸۱). کتابخانه‌های دیجیتالی. ترجمه فرزانه شکوری و مهدی علیپور حافظی، آدین قاضی سعید، سکینه کریمی، یعقوب نوروزی. ۱۳۸۱. تهران: قو، چاپار.
۲. امین‌پور، فرزانه (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر کتابخانه‌های دیجیتال. فصلنامه کتاب. سال هفدهم، شماره چهارم، ص ۸۴-۱۰۳.
۳. تاج‌الدینی، اورانوس. (۱۳۸۸). امکان سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتالی در دانشگاه شهید باهنر کرمان. پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه پیام نور مشهد، دانشکده هنر و رسانه.
۴. رحیمی نژاد، زهرا. (۱۳۸۵) امکان سنجی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی جهت پشتیبانی از برنامه‌های آموزش از راه دور در دانشگاه پیام نور. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی. تهران، دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم تحقیقات.

۵. زارعی، هاجر؛ سکندری، مرضیه. (۱۳۹۱). امکان‌سنجی ایجاد خدمات مرجع الکترونیکی با دیدگاه کاربر محور مطالعه موردی: کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات). سال ششم، شماره ۲۳: ۲۳-۳۴.

۶. رضیانی، ثریا؛ سید کابلی، سعیده سادات. (۱۳۹۲). امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس دولتی شهر مشهد (مطالعه موردی). فصلنامه مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی. سال اول، شماره اول: ۸۴-۱۰۰.

۷. طاهری، طاهره. (۱۳۸۱). کتابخانه ملی: دیجیتالی یا سنتی. فصلنامه کتاب، شماره ۵: ۱۲۰-۱۲۹.

۸. علیپور حافظی، مهدی (۱۳۸۶). کتابخانه‌های دیجیتالی. کتاب ماه کلیات. شماره ۱۱۶-۱۱۷: ۱۶-۲۱.

۹. غفاری، سعید؛ علی‌پور، امید. (۱۳۸۷). کتابخانه‌های دیجیتالی. مجله تیرازه: سال اول، شماره ۳.

۱۰. فدائی، اشرف؛ و نوشین فرد، فاطمه. (۱۳۸۷). امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در کتابخانه‌های دانشگاه علامه طباطبائی. فصلنامه دانش‌شناسی. سال اول، شماره ۲: ۸۱-۹۶.

۱۱. محمد اسماعیل، صدیقه؛ و رحیمی نژاد، زهرا. (۱۳۸۸). امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه‌ی دیجیتالی جهت پشتیبانی از برنامه‌های آموزش از راه دور دانشگاه پیام نور. فصلنامه کتاب، شماره ۷۷: ۲۷-۵۰.

۱۲. موسوی زاده، زهرا؛ و جلالی دیزجی، علی؛ و موسوی، ساناز. (۱۳۸۹). امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتالی در کتابخانه‌های عمومی زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور مستقر در سطح شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی.

۱۳. یزدی‌پور، مریم؛ علیپور حافظی، مهدی و مطلبی، داریوش. (۱۳۹۶). مدیران در ایجاد کتابخانه دیجیتالی به دنبال چه اهدافی هستند؟. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. دوره‌ی ۳۲.

شماره ۳: ۸۱۷-۸۴۲

14. C. Henshaw, M. Savage-Jones, D. Thompson (2010). A DIGITAL Library Feasibility Study. *Liber Quarterly*. Vol20 (1) , 53-65.